

Kde domov můj? Epizoda 5

Narativ

Je třetího září 1989. Letní prázdniny sice skončily, vzduch je však stále ještě teplý, i když hustě prší. Na letišti v Bratislavě přistává letadlo s dalšími 63 namibijskými dětmi a čtyřmi africkými vychovatelkami. I tentokrát se jedná o děti z exilových táborů revolučního hnutí SWAPO, přestože válka za nezávislost Namibie na Jihoafrické republice se chýlí ke konci. Namibijské děti totiž nebyly na obdobný program poslány jen do moravských Bartošovic. Několik skupin odjelo také například do východního Německa.

Ta z posledních najde svůj nový domov v chátrajícím motelu Fim na kopci za západoslovenskou Považskou Bystricí. Podobně jako v případě české skupiny se na Slovensku budou psát jedny z nejdůležitějších let životů dětí, které byly vybrány k tomu, aby se staly profesionálními vojáky a budoucí namibijskou elitou. Na své zážitky z vyrůstání na Slovensku budou v páté epizodě podcastové série Kde domov můj? vzpomínat Nekongo, kterému v Československu říkali Myško, Ndeši alias Dežka nebo nejmladší člen výpravy, který získal přezdívku Malý John.

Nekongo mluví anglicky

Nekongo, kterému na Slovensku začali říkat Myško, vzpomíná, že byli ubytováni v motelu Fim. Jednalo se o dřevěnou budovu, která vypadala jako hotel. V noci z ní do dále rudě zářil nápis Motel Fim.

Ndeši

My jsme bydleli na kopci, tam byly jenom nějaké louky a les, nikoho jsme tam neviděli chodit kolem nás, jenom když jsme jeli do města.

Proč druhá skupina namibijských dětí do Československa odcestovala, i když bylo zřejmé, že jejich vlast již brzy získá nezávislost? Na to se ptám antropoložky Kateřiny Mildnerové, která příběh také této skupiny spolu s kolegyní Martinou Jakubcovou popsala v knize *Černí Sokoli*.

Kateřina Mildnerová

Sam Nujoma několikrát žádal o umístění dalších dětí právě do té slovenské části Československa, a bylo mu vyhověno až v tom roce 89. Takže možná to bylo jenom takové prodloužení té žádosti, které se vyhovělo v době, kdy už bylo jasné, že děti tu základní školu nemohou dokončit, protože veškerá vyjednávání o nezávislosti Namibie už byla v plném proudu. Namibie se postupně připravovala na svobodné volby, takže tady na tu otázku opravdu nemám jednoznačnou odpověď.

Narativ

Rytmus dne i volnočasové aktivity, které na děti v Považské Bystrici čekaly, byly podobné těm v Bartošovicích i Prachaticích.

Vychovatelka Josephine mluví anglicky

Vychovatelka Josephine říká, že o víkendech děti vyrážely na výlety do přírody, aby si zvykly na zdejší prostředí.

Malý John hovoří anglicky

Josephinino vyprávění potvrzuje nejmladší člen skupiny Malý John. Vzpomíná na hrátky se sněhem a zimní atmosféru. Na cestu vlakem a opékání špekáčků u táboráku.

Malý John hovoří anglicky

Vánoce slavili nejprve v Motelu Fim, pak si pro ně přišla jejich místní rodina a děti pak měly Vánoce ještě u ní doma. Malý John si vzpomíná na spoustu dárků. Bylo to rozkošné.

Narativ

Příjezd první skupiny do Moravských Bartošovic provázely zmatky a chaos, co do způsobu jak a podle čeho děti z takového prostředí vyučovat. Jak se s výukou vypořádali na Slovensku?

Kateřina Mildnerová

Tak kdybych to měla srovnat s tím životem, jaký měly namibijské děti v té české části Československa, tak na tom Slovensku to bylo ještě více, řekněme, dezorganizované nebo nepřípravené, v podstatě velice jako spontánní. Ono by se to dalo odstupňovat od těch namibijských dětí v Německu, kde to bylo všechno prostě v tom německém stylu velice zorganizované, přesně měli učební osnovy, učitelé byli vyškolení, měli kurzy německého jazyka. V Čechách to bylo něco právě mezi Slovenskem a Německem. A na Slovensku to byl totální chaos. Tam ty děti přijely a vůbec neměly žádný program. Takže se to postupně nějak vytvářelo, rozbíhalo, snažili se s těma dětma nějak dohovorit, protože neuměly vůbec jazyk.

Co si pamatují ty děti, tak v podstatě byli ti Slováci ještě více přátelští nebo vstřícní k těm dětem. Takže tam se to velice rychle rozvolnilo, také si je brávali do rodin.

Co mě teda zarazilo ze všeho úplně nejvíc, bylo, že když ty děti přijely, tak je seřadili do řady, troufám se říct jak dobytek, a zavolali nebo dali výzvu pro slovenské považsko-bystrické rodiny, že můžou přijít si vybrat svého Černouška, kterého budou vychovávat, brát domů, prostě budou mu dávat nějakou péči, lásku. Takže tam přijely rodiny, které neměly s tou školou nic společného, které si vybraly to dítě a vozily si ho domů. Případně pokud to dítě nebylo školního věku, což bylo časté, tak ho vychovávaly úplně od malička doma a vůbec na tu školu do Fimu nechodilo.

Ndeši

Já jsem slyšela potom, že oni to dali do rozhlasu. Pokud chtějí nějaké Černoušky, tak aby přišli. Tak začali chodit.

Vychovatelka Josephine mluví anglicky

Namibijská vychovatelka Josephine říká, že hlášení v rozhlase fungovalo. Po odvysílání si pro děti do motelu Fim začaly přicházet místní rodiny.

Nekongo mluví anglicky

Nekongo si myslí, že si ho některé rodiny vyhlídly na stadionu, případně v návaznosti na rozhlasové hlášení. Nejprve začal jezdit k mladé pradleně Anně, která v motelu Fim pracovala. Trávil tak prázdniny u ní v obci Púchov, kde žila s babičkou.

Nekongo mluví anglicky

Tam si ho všimli Bělíkovi, a on tak našel svou novou rodinu. Odjížděl k nim v pátek odpoledne, na sobotu a na neděli. Říká, že měl na Slovensku mnoho rodin.

Narativ

A tak si děti velmi brzy po příletu začaly vytvářet pevné vztahy s místními rodinami. Nacházeli v nich lásku, kterou v prostředí exilových táborů na Jihu Afriky nepoznali. Vzpomínají na klasický rodinný život, který rychle přijali za svůj. A pocit bezpečí, jenž jim místní obyvatelé poskytovali.

Ndeši

Třeba paní Vojtěška byla zdravotní sestra a nejstarší dcera taky. A její dva synové byli muzikanti. Já jsem měla svůj pokoj vedle paní Vojtěšky.

Malý John mluví anglicky

Malý John vyrůstal v rodině starší učitelky, jejíž fotografii má dodnes na ploše svého mobilního telefonu. Říká, že byla jako jeho vlastní rodina. Byla s ním pořád. Říkali mu Malý John.

Nekongo mluví anglicky

Nekongo vzpomíná, že se o víkendech v Púchově cítil jako součást rodiny. Prostě byli spolu. Měl u Bělíkových i vlastní pokoj. Cítil se tam jak doma. Kdykoliv měl na něco chuť, zašel si normálně do ledničky. Prostě jako doma.

Ndeši

Byla jsem jako nejmladší dcera.

Vychovatelka Josephine mluví anglicky

Své rodiny měla na Slovensku také vychovatelka Josephine. Věděli, že se může i personál cítit osaměle, a tak se ho ujali.

Ndeši

Chodili jsme do kostela, nebo na druhou stranu na Moravu za rodinou. Někdy jsme jeli do Brna. Oni měli všude rodinu.

Autor

A tebe brali za tou rodinou?

Ndeši

No. A nebo na rybaření, sbírat houby.

Autor

A mělas to ráda?

Ndeši

No hodně. To bylo jako moje druhá rodina. Dobrý vztah jsme měli.

Vychovatelka Josephine mluví anglicky

Paní Josephine je přesvědčena, že tyto vztahy byly pro děti dobré. Některé rodiny se staraly o ty nejmladší děti neustále. Když pak rodiny vrátily děti na Motel Fim, plakaly.

Nekongo mluví anglicky

Nekongo říká, že mu rodina Bělíkova dala lásku a pocit sounáležitosti. Dodnes pro něj hodně znamenají. Hodně ho naučili. Po tom všem totiž svou rodinu našel. Dívali se spolu na televizi, starali se o něj, dali mu, co potřeboval. Utrpení bylo najednou pryč.

Narativ

Zatímco se děti stávaly součástí slovenských rodin, které si je neformálně adoptovaly, a v Prachaticích zase navštěvovaly mnohé kroužky a stávaly se součástí tamní komunity, přišla další nečekaná rána. Tentokrát však mnohem bolestnější než kdy dřív. V Československu padl

komunistický režim, tedy režim, který k nám oběma skupinám umožnil přicestovat a pracovat na jejich vzdělání.

Namibie zase získala vytouženou nezávislost, za niž rodiče těchto dětí dlouhá léta bojovali. A Namibijci, žijící v exilu, se začali vracet do vlasti. A tak přišel pokyn k odjezdu. 56 dětí z Prachatic a 63 z Považské Bystrice se má vrátit domů. Konkrétně do Namibie, v níž žádné z nich nikdy nebylo. Byla jim naprosto cizí. Znalý ji jen z vyprávění vychovatelek, jelikož se většina z nich narodila v Zambii nebo Angole.

Nenadálý pokyn k odjezdu zaskočil také vedoucího české výpravy pana Nepola. Ten kroutí hlavou.

Vedoucí namibijského personálu Nepolo mluví anglicky

Dodnes netuší, co se tehdy doopravdy stalo. Dohoda zněla jasně. Děti zůstanou, dokud nedokončí vzdělání.

Vedoucí namibijského personálu Nepolo mluví anglicky

V Československu se zřejmě dozvěděli o nezávislosti Namibie. V Namibii současně odpůrci SWAPO hnutí kritizovali, že děti zaprodali do Evropy. V Československu se navíc změnil režim, a ti, kteří program dojednali, byli pryč. Nová vláda se ptala, kdo ho bude dál financovat. A proto se děti v září 1991 vrátily do Namibie.

Kateřina Mildnerová

Ten tlak byl jak z české strany, kdy najednou ty děti představovaly relikvium komunismu. Ta budova, kde pobývaly, měla jít do privatizace. Prostě byly tam různé... Co s nimi najednou? Finanční toky, které tu školu podporovaly, byly uřaty.

Najednou nebyly peníze na to, aby ty děti tam mohly být. Takže z české strany začal být vyvíjen postupný tlak na centrální úřady vlády, aby řešily tu situaci. Začalo se to postupně řešit, namibijská vláda potom vydala rozhodnutí o tom, že ty děti musí okamžitě odjet, protože se samozřejmě taky báli trochu toho, že jsou vlastně v nepřátelské zemi, protože tady skončil komunismus, zatímco SWAPO v té ideologii pokračovalo. Takže určitě nechtěli, aby ty děti tady zůstávaly. Nehledě na to, že v tom roce 1989–1990 začala velká repatriační vlna právě z Angoly, ze Zambie – ty skupiny, které žily v zahraničí.

Narativ

Pro děti, které postupně srostly s českým i slovenským prostředím, a začaly se považovat za Čechoslováky, představovalo politické rozhodnutí provázené manipulacemi s dětskou duší další nečekanou ránu. O své vzpomínky na odjezd se s námi podělí jak děti z české, tak slovenské skupiny.

Ndeši

To byl šok. Protože myslím, že jsme byli na prázdninách a najednou nám řekli, že musíme zpátky do Motelu Fim. Jedeme zpátky do Namibie. To byl šok.

Joas

Tak přiletěli dva borci, si pamatuju, z Namibie a oni nám to přišli vysvětlit a tak. Oni nám řekli prostě, že... Dokonce, si pamatuju, že nás nechali hlásit, kdo chce letět zpátky do Namibie a...

Oye

Čtvrtá skupina, pátá skupina se o tom dozvěděly dřív. Ale pak nám to říkali, protože nás museli připravit.

Nekongo mluví anglicky

Nekongo si pamatuje, že zástupci hnutí SWAPO nechali děti o návratu do Namibie hlasovat. Pamatuje si, že asi jedno nebo dvě děti ruku zvedly. Ostatním se nikam nechtělo. Netušili, kam se vlastně mají vrátit.

Joas

Já si pamatuju, já jsem nemohl dát ruku ani nahoru, ani dolů. Tak to bylo pro uprostřed. A když řekli, že jsou v Namibii žirafy, tak jsem dal ruku nahoru, ne? Chtěl jsem vidět žirafy. No a takhle to bylo.

Autor

Takže poslali někoho z Namibie, aby vás přesvědčil?

Joas

No přesně tak, to bylo přesvědčení. Protože nám dali hlasovat o tom. To naše hlasování, si myslím, nemělo váhu, ale oni se chtěli asi ujistit. Protože oni tam přišli najisto, že to tak bude.

Vašek

Hele, nám bylo 14, skoro 15. Si nepamatujeme nic, jenom víme, že nás donutili podepsat nějaký papír, nějaký dokument o tom, že my chceme domů. Že tím, že nás jakoby... jak se říká, když ti někdo říká nesmysly, jenom abys mu uvěřil. Prostě nám říkali věci, jako že Namibie je pokrytá diamantama. A že tady všichni jsou bohatí, ať se vrátíme domů. Že Češi nás tady chtějí držet a takový ty sračky prostě. No a my tomu uvěřili, no většina z nás. Tak jakmile podepsali velký kluci, tak už to šlo ráz na ráz s těma mladýma. I mladší to podepsali.

Vekha

Ale když to říkali, nevím, jestli jsem byla fakt naivní, nebo co. To fakt, to se musím přiznat. Ale já jsem to zase vnímala prostě jako další dobrodružství. Já jsem to takhle vnímala, protože... z filmů, z pohádek, jakoby... Viděli jsme Tarzana, Afriku, džungli, lítání. Tak jsme se na tady ty věci těšili.

Joas

No, tak sliby byly vysoké, no. A ještě navíc, my jsme byli ještě mladí, abysme udělali takové rozhodnutí. Protože tehdy, myslím, bylo důležité nechat nás vystudovat. Aspoň tu střední školu a na tu vejšku možná pak. Jako bylo by výhodné, kdyby nás nechali vystudovat. Já si myslím, že to měla být priorita. Ale SWAPO mělo jiné nápady, jo? Měli politické zájmy. A jeden z těch zájmů je dostat všechny – nejenom z Československa, ale i z jiných států – zpátky. Takže to bylo politické rozhodnutí.

Kivi

Některé děti, co s námi byly, byly děti velitelů, kteří tenkrát ještě žili, nebo tu válku přežili. A oni chtěli svoje děti zpátky. A tenkrát velitel znamenal jako prezident. A oni nás prostě chtěli. Ne zrovna mě, ale někoho jiného. A oni dokonce řekli těm vychovatelům, že když se to nestane, budou to brát jako únos.

Kateřina Mildnerová

Ty děti se to dozvěděly v podstatě den nebo dva před odjezdem, tudíž se neměly možnost se na to vůbec připravit, rozloučit se s těmi rodinami a nějakým způsobem prostě ukončit tu svoji část života v Československu. To pro ně je dodnes velmi bolestné, tady toto rozhodnutí, nehledě na to, že ty děti byly namibijskými vychovatelkami dost silně manipulovány. V tom smyslu, že jim bylo slibováno, že jedou do země, která je lepší než Československo, že se setkají se svými rodinami, že tam uvidí žirafy, slony, že tam je hojnost všeho. Že tam musí zabezpečit majetky, aby jim je ti exulanti, co se vrací z exilu, nezabrali.

Takže různé dezinformace nebo manipulace s těmi dětmi probíhaly, takže některé z nich se dokonce těšily na základě těch informací, co dostaly. Ale samozřejmě po tom, co přijeli do Namibie, zjistily, že

ta realita je naprosto jiná, že tam nikdo nečeká, ani žádný blahobyt, ani žádné žirafy a nic podobného, co jim slibovali.

Joas

A hned, jak ty dva borci odešli, začala se příprava.

Vekha

Bylo řečeno, že se odlítá do Namibie. Přišly fakt jednou autobusy. Byli jsme všichni připraveni a nastoupili do autobusu. Pro mě další dobrodružství do života zase.

XXX Loki

Přijeli Slováci z Považské Bystrice, tři autobusy a jelo se do Frankfurtu. A pak se letělo. No a vychovatelky plakaly, nechali jsme tam naše hračky, hadry.

Vašek

A každý pak brečel. I ty vychovatelky, co tam byly.

Kateřina Mildnerová

Ti, kteří už byli starší a dokázali si všechny ty informace spojit, tak určitě domů jet nechtěli. Nebo domů do Namibie se vrátit nechtěli, protože chtěli pokračovat ve studiu. Měli tam přátele, rodiny. Takže pro ně to bylo traumatizující, ten návrat.

Ty mladší děti, ty uvěřily povídkám těch namibijských vychovatelek, takže ty se těšily na lepší a nový život v Namibii. Ale bylo to pro ně samozřejmě... Čím více se vzdalovali tím autobusem od Prachatic a čím více se blížili letišti ve Frankfurtu, tím více houstla ta atmosféra mezi nimi. A uvědomovaly si, že fakt končí důležitá etapa jejich života a že se už tam nevrátí. To už si uvědomily v tom autobuse, že prostě jedou do neznáma.

Narativ

Návrat většina dětí vnímala jako tragédii. Ve slovenské Považské Bystrici byl odjezd oproti Prachaticím ještě dramatičtější. Nešlo totiž jen o děti, ale také o místní rodiny, které si během více než dvou let některé děti neformálně osvojily. A některé z nich tento zvrát přivedl k zoufalým činům.

Nekongo mluví anglicky

Nekongo vzpomíná, že když se děti o odjezdu dozvěděly, chtěly utéct. Učitelky plakaly, jejich rodiny se s nimi přišly rozloučit, brečely ale jako malé děti.

Malý John mluví anglicky

Také rodina Malého Johna plakala, především jeho matka, která se o něj po celou dobu starala. Dokonce ho ukryla v kredenci. Oni ho ale nakonec přeci jen našli a musel odjet. Říká, že pro něj prostě chtěla lepší život.

Ndeši

Bylo jim z toho zle. Potom to už ani moje druhá matka Vojtěška nesnesla dobře, tak se rozvedli.

Autor

A oni si tě chtěli adoptovat?

Ndeši

Myslím, že jo.

Autor

Jak to nesly rodiny těch dalších dětí?

Ndeši

Tam bylo nějaké drama. Někteří chtěli schovat ty děti. Jaj, to bylo strašné.

Kateřina Mildnerová

Na tom Slovensku vznikla i taková iniciativa ze stran těch adoptivních rodin, nebo těch pěstounských rodin, které žádaly tehdejšího prvního místopředsedu československé vlády Josefa Mikloška, což byl Slovák, o to, aby ty děti mohly adoptovat legální cestou. To jim bohužel nebylo umožněno. To zase zakázalo SWAPO. SWAPO řeklo ne, to jsou prostě naše děti, to jsou prostě namibijští občané, ti se prostě vrátí do Namibie tak, jak my chceme. Takže v podstatě došlo k rozdělení těch rodin, což bylo samozřejmě velice nešťastné.

Já vím o případě jednoho z těch nejmenších dětí, kterého vychovávala jedna paní z Trenčína, která opravdu to dítě měla po celou tu dobu těch dvou let doma. A potom, když přišel ten příkaz o tom, že ty děti se nuceně musí vrátit do Namibie, tak samozřejmě to dítě nechtěla vydat, protože už ho brala jako své vlastní.

Nekongo mluví anglicky

Slova Kateřiny Mildnerové potvrzuje také Nekongo. Na ženu, která se rozhodla svého syna unést, si vzpomíná. Prostě s ním utekla a všichni je hledali.

Narativ

Manipulacím politických představitelů nebo vychovatelek nebyly vystaveny jen děti, ale také zoufalé slovenské rodiny, které byly ubezpečeny v tom, že se děti na Slovensko zase vrátí.

Vychovatelka Josephine mluví anglicky

Vychovatelka Josephine říká, že slovenské rodiny chtěly s dětmi ještě zůstat a slibovaly, že je po prázdninách sami do Namibie přivezou. Ani to jim však nebylo umožněno.

Narativ

A tak namibijské děti z Považské Bystrice nastoupily do vrnících autobusů, zatímco plačící slovenské rodiny zůstaly stát na prázdném parkovišti. Vyjely na západ.

Cestou k nim přistoupila skupina afrických teenagerů z Prachatic, s nimiž se osobně potkaly poprvé. Společně pak vyrazili do německého Frankfurtu, kde už na ně čekalo letadlo domů. Domů, které nikdy nepoznali. K rodinám, které si nepamatovali.

Jaký byl pro více jak stovku namibijských dětí návrat z Československa? Jak se jim podařilo začlenit do namibijské společnosti a jak žijí dnes? O tom bude poslední epizoda podcastové série *Kde domov můj?*